

НИКОЛАЙ ХАЙТОВ

ЗАСУКАН СВЯТ

chitanka.info

Всеки си има по една орисница, моите трябва да са били две! Цял живот едната рови да ме закопава, другата ме възкресява... Цял живот! Отпреди да съм се още родил!

Ама ще кажеш: „Как е възможно?“

Това, дето главата ми е крива, то е от петите на баба. Мъчила се баба да ме смачка, докато съм бил още в корема на майка ми, защото майка ми забременяла два месеца преди да се ожени с баща ми и щяла работата да излезне наяве. Проснала я на пода и мачкала я, мачкала я, майка ми свяст загубила, а на мене — нищо! Само главата ми дето малко се размазала.

Такива, дето рано се раждат, в нашето село им викат „ранници“ и те опират пешкира на бащите и на майките. Всички ги гледат с едно око, като че ли те са криви, дето рано са се родили. На мене затова ми е вървяло все накриво.

Първо на първо, майка ми не давала от нейното мляко да бозая, че съм я уж хапал, и ако не била леля козьо мляко да ми дава, да съм си бил заминал от тоя свят, преди още да прохода. Пет години не бях навършил — и хайде в балкана, при овците, да не ме гледат хората в село, да не наумявам никому за греховете на татко и мама.

При овчарите беше и хубаво, и лошо. Беше хубаво, че като ми се доядеше, лягах под някоя коза и бозаех, докато пъпът ми се извърти. Лошото беше, че много бе димно в колибата. Огънят гореше по средата, нямаше оджак и ставаше вътре като в лисича дупка. Оттогава очите ми са кървави. Плакнал съм ги с какви ли не илачи, нищо не помогна. И с мляко съм ги църкал, и със светена вода съм ги топил, и с бабини баилки съм ги баял — останаха си като драни. То очите махни, ами животът ми щеше да отиде. Станал бях на девет години. Бяха ми току-що надянали гащи. Вървя след козите, ама не гледам в козите, ами си гледам гащите. Тогава гората не беше сресана, курдисана и олизана, както е сега, да няма къде лалугер да се притули. Гората беше тогава рунтава, гъста и дебела, гора-джендем! Още не заникнало слънцето, и вътре ставаше като в зимник. Та като съм вървял подир козите и съм си гледал новите потури — изостанал съм, а когато вдигнах очи — напреде си да погледна, — видях едно мечище, изправило се на двете си ноги... като борика. Не съм нито викнал, нито крекнал. Емнах се да бягам, но се препънах и паднах. Дете съм било, ала ми дойде в ума да се направя на умряло, та не шавнах, нито

глас някакъв издадох. Мечката връхлетя, стъпи на крака ми, лизна ме дори, ала не рачи да ме сдъвче. Яла ли беше, или на мечетата искаше да ме даде — не мога да ти кажа, но захвана будалата мечка с клони да ме затрупва. Затрупа ме и тръгна. Като усетих, че мечката не е около мене — рипнах и се въздърпах на една чепата ела. Въздърпах се чак горе, на върха. Там ми дойде гласът, та се разплаках и развиках.

Дойдоха овчарите, пропъдиха мечката и ме свалиха от елата. Тогава се разбра, че не мога да ходя, мечката стъпалото ми смазала, кокалите му натрошила като клечки. Лекуваха ме по овчарски — криво-ляво, та ногата ми така и зарасна — криво-ляво. Затова стъпалото ми не е навънка, ами е навътре и не може да се гъне по средата, та ходя малко като препънат. Окайваха ме овчарите: „Голям си — викат — кутсузлия, с тая крива нога няма на хоро да се хванеш!“

Мъчно ми беше и на мене, че с тая нога не бях нито за търчане, нито за хоро, но нямаше колай. Заергениха се акраните, заиграха, а пък аз се туля зад дуварите и гледам. И сърцето ми примира, че не мога да се хвана, да подрипна като всички, да загаля като всички някоя мома... В живота това ми е било най-криво, без да ми дойде на ума, че късметът ми в това криво се е скрил.

Пламна Балканската война, отидоха акраните ми до един и до един холерата ги скапа по Саръшабанското поле. Мене като невалиден през цялата война оставиха при моста на Олу-Еле. Свирна ли бурията за пайдос — върнах се в село жив и здрав и като нямаше никакви ергени — куц ли, крив ли, — заискаха ме всичките моми. Най-богатата избрах и се ожених — Ангелачковата.

Рекох си тогава: фанах бога за брадата! Няма вече фукарлък. Щом Ангелачко ми е дядо, работата е наред.

И ужким взе да се подрежда. Прати ме тъстът при овците му в Гюмюрджинското поле. „Ти си ми — казва — зет, мои-твои — разлика няма, гледай овците паша хубава да хванат, повече мляко да доят!“ И аз се хванах паша да правя на овците. Имаше и мугленски овце близо до нашите. Всички се натискаха за паша. Мътно време — няма кой да ни оправи, разправяхме се ние, овчарите. Карахме се, канехме се един на друг, докато веднъж те решили маслото ми да светят. Една утрин другите овчари отидоха на паша, а пък аз останах на къшлата качамак да им сваря. По едно време прихлопа кон и на къшлата се изтърси Саню Хаджи Бекиров — Перчемлият. Той беше муглалия, свои овце

нямаше, ала беше палаво, диво, сербезлък продаваше и с това си вадеше хляба. Ако трябваше да се набие някой или уплаши, или убие — него пращаха. Ако трябваше кон или коч да се открадне — пак опираше до него. Та него те проводили с мене да се разправи. Как е смятал да се разправя — дали да ме бие, или да ме трепе, не мога да ти кажа, ала като видях неканения гост, разбрах, че работата е дебела. Конят бе висок, а Перчемлият върху него се навъсил като облак. Аз до краката на коня му — с голи ръце.

— Каръррърсана сиктимини! — напцува Перчемлият и изтегли каракулака от канията. — Сега ще те видим чи овце ще гониш ти!

Ножът още като блесна, аз се наведох, барнах коня за коляното и го търколих на земята с ездача барабар. Перчемлият изпусна ятагана — допипах го аз. Взех тогава оглавника на коня и като почнах: брисах го, млатих го, докато взе да се моли и цървулите ми да целува да го пусна. Пуснах го и повече нито се видя, ни чу. Това беше около Петровден, а на Малка Богородица тръгнах да се връщам аз в село, прясно сирене да занеса. Имаше зидари нашенци, отиваха си и те за в село, та можеше да мина планината с дружина, но сърцето, заиграло за невяста, не търпи с пешаци да се влачи. Сбутах коня и отпрах самичък. Ташкапия като наближих, гледам три-четирима копанари, седнали край пътя, ручат. Единият, като ме видя с тагарчуци, дойде при мене и се замоли да му извадя от тагарчука малко сирене. Наведох се сирене да му извадя, а в това време — с дърво ли, с тояга ли, не мога да ти кажа — лупна ме в главата и аз се търкулнах от коня като отбрулена круша. Налегнаха ме тогава и четиримата и ме зачукаха с тоягите като фасул, когато се чука. Все мъжища бяха яки, месата ми захвърчаха на парцали. По говоренето ги разбрах, че са от Змеица и че са овчари. Единият, като праснеше с тоягата, все викаше: „Нà ти паша! Нà ти паша!“ А като взех да викам, затъкнаха устата ми с трева.

Биха, докато шавах. Сетне спряха и са изгубиха в букака, като ме оставиха с коня по средата на пътя. Настигнаха ме тогава дюлгерите, качиха ме на коня и поискаха да си ме карат в село. Казах им: „Не! В село тѝй се не явявам. Аз ще се върна сам в Саръ-Шабан!“

Вързаха ме на коня да не падна, дадох ми оглавника в ръка и се поделихме: те към село, аз — обратно. Кръстеха се подир мене, смятаха, че няма да стигна до Саръ-Шабан, но корава душа имам — стигнах. Лекуваха ме в болницата една неделя и тогава се върна един

от дюлгерите от село и от вратата ми вика: „Да се смееш — вика — и да пееш, а не да пъшкаш! И литургия — вика — да заръчаш на попа да отслужи, че си се отървал само с тоя бой!“ И ми разправи тогава, че малко по-нагоре от това място, дето змеичани ме завалиха и биха, ме очаквал, кой, мислиш? Перчемлият с дружина. Били подострили кол, да ме наръгат на кола, и жар били направили — да ме опекаат на жар. Чакали само да мина, без да знаят, че и други са ме чакали с мене да оправят стари сметки...

Лобут, лобут, ама и от него имало, значи, хаир! Че ако той не беше, щеше да има кол и жар!

Ядох лобута, ала се върнах в село с овце! Шестстотин и шейсет, тлъсти, ей с такива рунтави опашки. Три пъти накарах овчарите през селото да ги прекарат, че да видят нашите катраничени на какво се вика „овце“. Като звъннеха ония ми ти чанове, като се разлаеха ония ми ти кучета — ела да видиш радост и кеф. Де да съм знаел, че и многото радост не е за радване. Рекох веднъж на тъста ми да продадеме сто овце и да си направиме хубава къща.

— Ти — казва ми тъстът — като станеш сайбия на овците, тогава ще продаваш.

— Ама как? Не са ли ни овците общи?

— А че отде-наде?

Дума върху дума, разбра се, че моят тъст хабер си нямал да ме направи на овците си ортак. Че за него аз съм бил един аргатин без пари и неговите думи за „общо“ и „наше“ били залъгалки само, въдицата му да клъвна.

Скарахме се. Казах му, че лъже и е стипца. Той ме нарече ранник и Пулю и ми удари два шамара. Два шамара пред очите на жена ми! Щеше от пармаклька да го метна, но ме спряха. А той, урсунинът, какъвто си беше лют — решил напълно да ме свърши и накарал кмета на война да ме повикат. Баш тогава сбираха за Европейската. Кривата нога не ме спаси: „Връщаме — рече докторът — само с дървени крака, но ако питат мене, и такива не бива да връщаме. Защо са му крака на войника? Войникът трябва да се бие, а не да бяга! Тъкмо да си седи в окопите!“

Улови ни един фелдфебел и започна:

— Лягай-ставай! Налево-надесно! — докато ни горе-долу попригответи за войната. Още малко, ще се товаряме на влака и ще

вървиме да се бием, но на мене акълът ми не във войната, а в ония двата шамара, дето ми лепна тъстът пред жената. Овците му да ходиш да пасеш, смъртни врагове да събираш, а той — с шамари да ми се отплаща! Реших: няма да отида на война, докато не върна на дяда си една хубава беля. Отивам при фелдфебела и му казвам: „Тъй и тъй, господин фелдфебел, млада невяста имам, дай ми три дена отпуска, а пък аз ще ти донеса от село една жълтица и пет оки мед!“ „Дадено — казва фелдфебелът, — върви!“ Нарамих пушката и тръгнах. Вървя и си мисля каква ще е белята. Да подпаля кошарата с овците — мили ми са овците. Да подпаля къщата му, току-виж — изгоряла и жената. Снопите бяха овършани — не мога снопите да му подпаля, и реших тогава пчелина да му съсипя.

Стигнах в село през нощта, заклах две кози, направих два тулума и ги напълних с вода. Качих ги на коня и отидох на пчелина. Издавих пет-шест кошера, та им събрах меда, а след туй се развъртях и всичките дваيسة и седем тръвни ги натръшках в дерето. Свърших си работата и си тръгнах от никого невиден и нечут. По средата на пътя се размислих: каква полза, че натръшках тръвните му в реката, ако дядо не узнае тая радост откъде му е дошла? Върнах се, изправих се на стремената на коня пред дядовите порти и са провикнах: „Излез, излез, дядо Ангелачко, да ти кажа колко струват два шамара!“

След два дена се намерих в гарнизонния затвор и войната свърши. От нашата трета рота на четиридесет и първа допълнителна дружина не се завърна нито един! Ако не бяха двата шамара, щеше да съм и аз отдавна при о'бозе почившите герои.

След войната засили се другата орисница — добрата. Тати рече да ни дели с брата и ми даде трийсе овце. Като на ранник даде ми найлошите, повечето ялови. Аз пък ги продадох. Попасох ги малко и ги продадох на един джамбазин от Гърция — Адил са викаше. Беломорието ни го бяха взели, ала границата беше халтава, минаваше се лесно. Адил идваше да купува овце, че там беше тогава глад. Даваше жълтица за овчица! Взех трийсет жълтици, па си рекох: защо не ида аз в Петвар или Осиково, дето се продаваха четири овце за жълтица, че да ги засиля през границата на моя търговец и да взема сто и дваесет срещу триесет жълтици? Все Милю ли ще бъде на тоя свят ахмак!... Едно буре вино за граничарите, един овен за чеверме и

работата стана. Лесна беше тогава границата, не като сега, можеше да прекараш каквото си искаш.

Сто и двайсет овце продадох, сто жълтици на ръка получих, а останалите след няколко дена Адил ми ги донесе в моето село Катраница на ногите, дето се вика. Честен човек! Границата минал, рискувал, само и само на уреченото време да имам парите. С тия пари накупих други овце, прекарах ги, продадох ги, нови събирах и продавах, докато се събраха в ръката ми петстотин лири! Ако си нямал петстотин лири, мога да ти кажа какво е да ги имаш. Друго стъпваш, иначе се кашляш — дълго и дебело, а докато ти се кашляш, другите те слушат и мълчат. Кашлянето става дълго, крачката ти става дълга, та не ти се иска да ходиш, ами все да прекрачваш: и хората, и хайваните, и къщите, и баирчините бия. Такова нещо са петстотин лири... И главното е, че всяка парица отваря ищах за две. Имаш ли петстотин, искат ти се хилядо! И аз наистина се подпрех петстотинте да направя на хилядо. Уговорихме с Адила да му закарам нови хиляда овце на три пъти по триста и трийсет. Пуснах джамбази, пазарих овчари. Чевермета се пекоха, армагани се раздаваха на тоя и оня, но на уреченото време първото билюче мина. Следната вечер — другото, и на третата — третото. Тъй се бяхме уговорили — да е на парчета, а пък аз да отида с последното парче да получа уговорените лири. Отидох, Адил ме чакаше. „Хайде — вика, — аратлик, да дойдеш с мене в Скеча (тъй се викаше тогава Ксанти). Да отидеме, да ти наброя парите, че бродят тука всякакви хора, та не посмях с толкова пари да дойда.“ Качихме се на конете и тръгнахме. Като приближихме Азмака, дето се отбива пътят за Габрище, Адил вика: „Дръж ми, кай, поводите на коня, а пък аз ще се отбия по себе си, кай, тука за малко.“

Чаках малко, чаках много — няма нито Адила, нито Адилица. Взех да го викам — никой не се обажда. Затърсих го в шумака да не би да е припаднал — няма и няма! Разбрах какво ми е скроил меденият мой Адил и хукнах обратно овцете поне да сваря, че да ги върна, но не намерих нито овца, ни опашка. Контрабанда си правил, не можеш нито на гърците, нито на българите да се оплачеш. Имаше там един от моите овчари, чакаше ме да си вървиме. Тодор от Широка лъка. „Тодоре, викам, каква ти е гегата?“ „Дрянова е!“ — казва.

— Като е — викам — дрянова, аз ще легна, а пък ти удри и не питай защо. Удри, казвам, иначе една пара няма да видиш!

Десет геги ми удари Тодор, а че яхнахме конете и се върнахме в село. Седнах да плача — не мога да плача. Седнах да пия, не ме хваща нито вино, нито ракия... Лошо-о, викам си, лошо-о! Откъде да знам, че това лошо било само за мезе, че истинското лошо идвало подире му. На втория ден дойдоха в село Перпеланът, приставът, с двама стражари от Дъовлен и — право у дома, вкъщи. Ни добър ден, ни добър вечер.

— В името на закона — арестуван си! — И командва на стражарите: — Вържете го!

— Защо бе, за какво?

— Тръгвай и не питай!

Стигнахме в участъка и започна следствието:

— Кажи, какви са ти работите с шпионина?

— Възгеч бе! Какъв шпионин? Никакъв шпионин не познавам!

Заиграха с дървото и работата стана ясна. Тоя Адил, дето вкъщи съм го приемал и гощавал, търговия уж да въртиме, бил и шпионин, та хем в кесията ме удари, хем на тоя огън ме накладе. Казвах, че аз нямам и хабер, но кой ти вярва! От участък в участък, от тоя жандар на оня, от оня на тоя, докато се намерих пак в гарнизонния затвор самсамичък и под ключ. Съдиха ме и ме осъдиха на разстрел. И щяха да са ма натирили на оня свят, ако не бяха хванали Адил. Разбраха мойта работа каква е и ма отпратиха да си вървя.

Оттогава наемам се да позная женско от мъжко, яре от агне, мършаво от тлъсто, но кое е за лошо и кое за добро — това не мога. Нито се хващам, нито се наемам.

Идва преди... преди година-две ли, не мога да ти кажа, Ангелачко, мойт син.

— Татко бе, намерил съм една хубава мома в Кричим, бива ли да се оженя?

— Ти — казвам — отде я разбра, че е хубава?

— Ами гледам я.

— С гледане, сине, ако се разбираше лошото от хубавото, аз щеше да съм сега окръжен управител. Щеше да отида в шумата... Ама тогава през шумата хубаво се не видеше — кое е лошо и кое добро.

Тъй или инак — ожени се Ангелачко за момата и заживяха бейгиби. Той на канарите вади коджа пари, ама нали на парите насит няма — заяде се Ангелачко телефонистка да я прави в града. Рибата лови на тоя, на оня — назначи я.

— Ей сега — вика, — татко, съм добре. Имаме си къща, нова, ще си купя калтироп и друго ми не трябва нищо!

Тъй я скроило момчето, ама телефонистката инак я ушила. Вкопчила се с началника на телефонистите, хвана я момчето на място, отпра й един лобут и тя побягна в тяхното село. Той от мъка взе, че се напи и подпали къщата, да си не спомнял нито за къща, нито за жена.

Жалят ни хората: каква беда, каква беля! Чувам ги да си приказват: „Остарял е, казват, Милю и кантарът му не лови. Затова се е ухилил. Господ да пази!“ Аз чаткам броениците и не давам пет пари, че ми е ясно: мътната вода рано или късно ще спре. Рано или късно пак ще дойде бистра!

А тя дойде не от един, а от три чучура цели. Като разчиствахме пепелището на къщата, бутнахме дувара и на старата, дядо Ангелачковата къща, и се намери там в едно бакърче — какво мислиш? Дядовото Ангелачково имане! Трийсет империала от австрийските и сто лири!

Ха сега върви да ми кажеш кое е за лошо и кое — за добро! Аз това му и казвам на моя Ангелачка: „Светът е, казвам, сине, много засукан и заплетен, за да познаеш ти кое е за хубаво и кое — за лошо.“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.